

Simulace společenských systémů – výzva pro kompetence studentů gymnázií

Dražilová Fialová Dana

Abstrakt: Výzkum efektivity výukových metod je nezbytnou součástí reformního úsilí charakterizujícího současnou školu. Simulační hry ve výuce Občanského a společenskovedního základu simulují jednotlivé aspekty života ve společnosti a poskytují tak žákům prostor k nácviku kompetencí, které jsou důležité pro rozvoj osobnosti každého jedince a jeho fungování ve společnosti.

V rámci empirické části disertační práce autorky bylo za pomoci pedagogického experimentu provedeno kauzální šetření vlivu simulačních her na postoje gymnaziálních žáků k sociální solidaritě. Postoje byly zkoumány na základě souhlasu či nesouhlasu a do jaké míry s výroky vyjadřujícími vztah k sociální solidaritě na devíti bodové škále, byla použita ne příliš často používaná, ale jak ukázal výzkum dostatečně citlivá metoda Q-třídění. Po srovnání pretestu a posttestu rozdíl mezi experimentální a kontrolní skupinou ukázal na potenciál rolového prvku v rámci metodiky zkoumané výukové metody simulačních her. V závěru autorka shrnujeme vhodnost zvoleného metodologického přístupu pro výzkum ovlivnění postojů.

Klíčová slova: simulační hry, postoje žáků, Q-metodologie

Abstract: The research on methods of instruction is an important part of any educational reform. The educational simulations in Social Studies teaching model various life aspects and offer the pupils a chance to learn by practising competences important for every individual development and his ability to live in a society. The author of this text presents the experiential study within a quantitative part of her doctoral theses of attitudinal change after educational simulations focused on solidarity. Examining of attitudes was done by the help of Q-methodology which proved to be sensitive enough to capture the change of attitudes. Comparing the results in pretest and posttest the potential of the role-play element in this method of instruction was explored. The end of the text sums up the appropriateness of the chosen methodological technique for the research of attitudinal change.

Key words: educational simulations, pupil's attitudes, Q-methodology

1 Úvod

V současnosti platné Rámcové vzdělávací programy zpracovávají progresivní myšlenku, která výstupy žáka neklasifikuje již jen jako znalosti, ale i dovednosti, postoje a hodnoty, tedy soubor kompetencí, které má získat po ukončení určitého stupně vzdělávání. Právě postoje v souvislosti s tematickým zaměřením vyučovaného předmětu Občanský a společenskovední základ považujeme za jedny ze stěžejních výstupů a staly se centrem zájmu disertační práce autorky tohoto příspěvku. Metodologie akčního výzkumu umožnila použít experimentální design a následnou detailní kvantitativně-kvalitativní analýzu, aby byl co nejlépe zachycen proces změny postojů po intervenci výukového programu obsahující výukovou metodu simulačních her. Impulsem pro akční výzkum byla otázka, do jaké míry lze ovlivnit postoje žáků k solidaritě skrze výukovou metodu simulačních her ve výuce Občanského a společenskovedního základu a jakým vhodným způsobem postoje jako výstupy vzdělávání

měřit. Předkládaný text představuje pohled na část výsledků kvantitativní části disertační práce autorky.

2 Popis výzkumného šetření

Data kvantitativního charakteru byla získaná z dotazování pomocí Q-metodologie. V pretestu a posttestu (měsíc před realizací simulační hry a bezprostředně po simulační hře) jsme sledovali, se kterými výroky na Q-typech žáci souhlasili a do jaké míry a při opakovaném třídění po simulační hře jsme ve dvou časových horizontech porovnali, zda došlo ke změně postojů.

Tabulka č.1. ukazuje jednotlivé části výzkumného šetření kvantitativního charakteru pro obě skupiny experimentální i kontrolní. Výzkumné šetření kvantitativní části výzkumu jsme rozdělili do tří částí, z nichž první pretest se zaměřuje na zmapování výchozího stavu sociálních postojů žáků (závisle proměnná). Jedná se o základní podmínku pro implementování experimentální změny a monitorování změn postojů. Druhá část výzkumného šetření spočívala v uvedení výukového programu s tématem Solidarita u obou skupin, v experimentální skupině byl program rozšířen o simulační hry¹ (nezávisle proměnná). Posttest opětovně zmapoval stavu sociálních postojů po experimentální intervenci ve třetí části výzkumného šetření. Experimentální plán byl tedy proveden v podobě longitudinálního výzkumu, s využitím pre-testu a post-testu u obou skupin - experimentální i kontrolní.²

Výzkumné šetření - jednotlivé části	Experimentální skupina	Kontrolní skupina
I.	Pretest Q-třídění	Pretest Q-třídění
II.	Výukový program + simulační hry (experimentální intervence)	Výukový program bez simulačních her
III.	Posttest Q-třídění	Posttest Q-třídění

Tabulka č.1: Jednotlivé části výzkumného šetření kvantitativní části výzkumu

Z tabulky vyplývá, že experimentální zásah-simulační hra- byl proveden pouze u skupiny experimentální, v obou skupinách byl do výuky zařazen stejný výukový program prezentující pojem solidarita z různých úhlů, ve světě i v České Republice, jednotlivé dimenze chudoby a

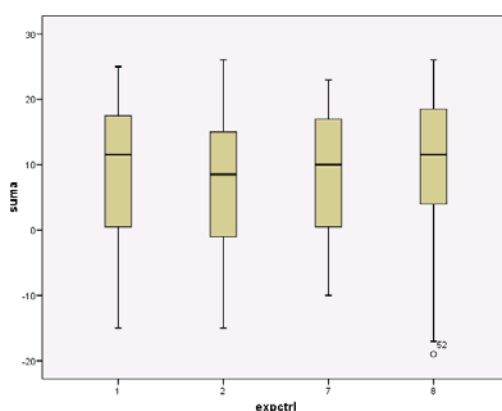
¹ Během výzkumu byly použity simulační hry Hon za bohatstvím (Lamy 1984) a Hra na obchod (Pike, Selby 2000). Výukové cíle zaměřené na postoje žáků se zaměřují na strukturované vysvětlení sociálních nerovností, žáci mají získat představu o tom, jaké to je být chudý a uvědomit si, že sociální nerovnost souvisí s přístupem ke zdrojům. Studenti tak získají hlubší vhled do problematiky základních globálních problémů rozdělení bohatství světa, zejména je jim poskytnuta možnost ocitnout se v roli člověka, který musí řešit každodenní problémy nerovností zdrojů a příležitostí. Právě rolový prvek byl předmětem zájmu výzkumu.

² Další předpokládaná analýza v rámci disertační práce autorky se bude týkat srovnání výsledků třídění Q-typů v měření před simulační hrou, posttestu po simulační hře a v opožděném posttestu měsíc po simulační hře.

Presentované rozdělení odpovídá tzv. kvazinormální distribuci, tedy takovému rozdělení, které přibližně odpovídá normálnímu rozdělení (Chráška 2007). Schéma č. 1 rovněž uvádí bodové hodnocení třídění, které bylo dále statisticky zpracováno. Hodnoty pro jednotlivé subjekty výzkumu a dobu třídění byly softwarem zaznamenány a tyto údaje následně faktorově analyzovány v programu SPSS.

3 Výsledky výzkumného šetření

Analýza deskriptivní statistiky neukázala na statisticky významný rozdíl ve změně v postojích u experimentální a kontrolní skupiny (rozdíly v průměrech u experimentální skupiny před výukovým programem a po výukovém programu ukazuje graf č.1.) Wilcoxonův test významnosti (neparametrický test rozdílů pro dvě závislé skupiny) odhalil statistickou významnost $p = 0,71$.

Graf č. 1. Krabicový graf pro rozdíly v průměrech u experimentální a kontrolní skupiny před výukovým programem a po výukovém programu

Nepatrný rozdíl v mediánech u experimentální a kontrolní skupiny před a po programu jsou zaznamenány v tabulce č. 2.

<i>Experimentální skup. před programem</i>	<i>Experimentální skupina po programu</i>	<i>Kontrolní skupina před programem</i>	<i>Kontrolní skupina po programu</i>
Median 11	Median 8,5	Median 10	Median 11,5
Min -15	Min -15	Min -10	Min -19
Max 25	Max 26	Max 23	Max 26

Tabulka č. 2. Mediány u experimentální a kontrolní skupiny před a po výukovém programu.

Faktorová analýza odhalila, jaké názorové proudy se v experimentální a kontrolní skupině vyskytují a kdo je typickým představitelem tohoto názorového proudu. V Q-metodologii jsou právě žáci, coby účastníci Q-třídění, proměnnými, které se korelují a následně faktorově analyzují (Addams 2000). Faktorová analýza v Q-metodologii tak hledá korelace mezi případy nikoliv mezi proměnnými, v řádcích jsou tudíž umístěny Q-typy a ve sloupcích žáci, korelace jsou pak vysvětlovány mezi nimi. Žáci, kteří umísťují Q- typy v Q-třídění podobně, vytvoří seskupení osob. Faktorové řady se tímto způsobem korelace stávají důležitou součástí interpretace, ta je navíc obohacena o „kvalitativní prvek“ - kromě seskupení v rámci faktorů

vidíme i verbální vyjádření podstaty postojů k solidaritě společné pro několik žáků. Srovnání mezi experimentální a kontrolní skupinou zahrnovalo vybranou škálu před výukovým programem a po něm. Cronbachovo alfa pro reliabilitu položek vybrané škály bylo 0,83.

Další analýza spočívala v identifikaci žáků, u kterých byly změny ve faktorové zátěži před výukovým programem a po výukovém programu nejpatrnější do té míry, že by z faktorově vytvořeného názorového seskupení žáků před výukovým programem byli po výukovém programu vyčleněni. Metodika simulačních her použitých ve výzkumu obsahovala rolový prvek, který rozdělil žáky do skupin, které reprezentují „chudé“ a „bohaté“ členy společnosti. Změny byly patrné právě u skupiny žáků, kteří patřili během her do skupiny „chudých“. Došlo tak k potvrzení teoretického předpokladu z výzkumů simulačních her, že zvyšují úroveň tolerance a empatie vůči osobě, jejíž roli v simulační hře hráli. Q-metodologie tak pomohla najít směr, kterým se následně ubírala kvalitativní část výzkumu.

4 Závěr

Cílem tohoto příspěvku bylo představení použití a posouzení relativní účinnosti výukové metody simulačních her v rámci kvantitativní části výzkumu disertační práce autorky. Měřítkem účinnosti byly postoje žáků k solidaritě před experimentální intervencí (výukový program obsahující výukovou metodu simulačních her) a po ní.

Studium průměrných změn před výukovým programem neukázalo na změnu postojů po experimentální intervenci. Zvolená metodologie výzkumu plně odpovídala použití Q-metodologie k explorativním účelům, jejíž potenciál v rámci našeho výzkumu spočíval především v odkrytí nové oblasti, a to prvků simulačních her, které je činní úspěšnými.

Literatura

ADDAMS, H., PROOPS, J. Social Discourse and Environmental Policy: An Application of Q Methodology Cheltenham, Edward Elgar 2000. ISBN 1840642033

CHRÁSKA, M. Metody pedagogického výzkumu: základy kvantitativního výzkumu. Vyd. 1. Praha: Grada, 2007. ISBN 9788024713694

KERLINGER, F. N. Základy výzkumu chování. Praha: Academia, 1972.

LAMY, S. et al. Teaching Global Awareness with Simulations & Games. Teaching International Relations, University of Denver. 1984. ISBN 978-0943804859

MCKEOWN, B., THOMAS, D. Q methodology. Newbury Park, Calif.: Sage Publications, 1988. ISBN 0803927533

PIKE, G., SELBY, D. Cvičení a hry pro globální výchovu 1. Vyd. 1. Praha: Portál, 2000. ISBN 8071783692.

Dana Dražilová Fialová

Katedra sociální pedagogiky PdF MU

PdF MU

Wolkerova 7

678 01 Blansko

e-mail: danafialova@email.cz